

Prawne aspekty zbioru grzybów w lasach

Andrzej Grzywacz

Abstrakt Grzybobrania w Polsce są masową formą rekreacji w lasach. Wartość rynkowa zebranych około 100 tys. ton świeżych owocników w roku o przeciętnym urodzaju grzybów wynosi blisko 740 mln zł. Od 1816 do 1945 r. zbiory grzybów w lasach były dozwolone tylko po wykupieniu asygnaty u leśniczych. Od 70 lat zbiór grzybów w Lasach Państwowych jest dozwolony każdemu bez opłat. Obowiązują jednak ograniczenia, wynikające z ustawy o lasach, ustawy o ochronie przyrody, rozporządzenia o grzybach dopuszczonych do handlu oraz rozporządzenia o gatunkowej ochronie grzybów. Niestety te akty legislacyjne są w społeczeństwie mało znane, więc powinny być przedmiotem treści kształcenia w trakcie edukacji przyrodniczo-leśnej.

Słowa kluczowe: grzybobranie, przepisy prawne, świadomość społeczna

Abstract. Legal aspects of mushroom picking in the forests. In Poland, mushroom picking is a form of mass recreation in the woods. The market value of ca. 100 thousand tones fresh fruiting bodies collected in a year with average mushroom harvest amounts to approximately 740 million PLN. From 1816 to 1945 mushroom harvest in the forests was allowed only after buying vouchers from the forest rangers. Currently this activity in the State Forests is permitted to everyone free of charge. But there are some limitations resulting from the Forest Act, the Nature Conservation Act, regulation on mushrooms admitted to trading and regulation on the protection of fungi species. Unfortunately, these legal acts are little known in society, so they should be the subject of the nature and forestry education.

Keywords: mushroom picking, legislation, public awareness

Wstęp

Wypoczynek i turystyka w lasach mają bardzo różnorodne formy (np. indywidualne czy zbiorowe spacerunki i wędrowki pieszymi szlakami, użytkowanie tras rowerowych i konnych, birdwatching, fotografowanie przyrody, kajakarstwo, survival, skitouring i narciarstwo biegowe) i dotyczy osób w różnym wieku i o różnej sprawności ruchowej. Najbardziej masową formą rekreacji w lasach są grzybobrania, w których biorą udział w lata obfitych zbiorów miliony mieszkańców naszego kraju. Według eksperckich szacunków około 90% amatorów grzybobrania robi to na własny użytek i traktuje to zajęcie jako tanią, tradycyjną formę rekreacji. Sezon grzybowy trwa, w zależności od przebiegu warunków meteorologicznych, od kilku tygodni do 4 (5) miesięcy (Grzywacz 2015).

Wartość rynkową rocznego zbioru grzybów jadalnych w polskich lasach wyceniono na około 740 mln złotych (tab. 1). Zakłada się, że 60% stanowi zbiór na własny użytek, 30% – skup do przerobu przemysłowego i na eksport (głównie do Niemiec, Francji i Belgii), a 10% to sprzedaż przyrodna i na targowiskach. Wyliczenie to dotyczy głównie borowików, kurek (pieprznik jadalny) i podgrzybków oraz co najwyżej 4-6% skupionej masy grzybów, składającej się z innych gatunków (np. maślaki, rydze, gąski, opieńki). W zbiorach na własny użytek w skali kraju, może się znajdować aż do 40-60 gatunków grzybów, według zróżnicowanej wiedzy i znajomości zbieraczy oraz regionalnych tradycji. Stanowi to i tak tylko znikomą część leśnych gatunków nadających się do spożycia, których liczebność gatunkowa jest oceniana na 1100-1400 (Grzywacz 2008, 2010).

Tab. 1. Szacunkowa wartość rocznego zbioru grzybów jadalnych w polskich lasach w latach 2006-2008 (Grzywacz 2010)

Table 1. Estimated value of the annual fungi harvest in Polish forests in years 2006-2008

Przeznaczenie zbioru	Świeżych owocników (tys. ton)	Wartość rynkowa (mln zł)
Skup do przerobu przemysłowego i na eksport	29,7	222,0
Sprzedaż przyrodna i na targowiskach	9,9	74,0
Zbiór indywidualny i na własny użytek	59,4	444,0
Razem	99,0	740,0

Urodzaje (wysypy) jadalnych grzybów w lasach są nieregularne (tab. 2). Urodzaje zostały ocenione w skali całego kraju, jako wielkości średnie, lokalnie sytuacja mogła przedstawiać się w sposób zróżnicowany (np. urodzaj w Borach Tucholskich i w Puszczy Noteckiej, a bardzo słaby wysyp na Mazurach i w Borach Dolnośląskich). W ludowych i potocznych przekazach można niekiedy usłyszeć, że po roku słabego wysypu grzybów następuje bardzo duży urodzaj („gdy las wypocznie”) lub że obfite urodzaje zależą od dużej aktywności płam na słońcu. Analiza dat zawartych w tabeli 2 takich zależności nie wykazuje. Zapewne decydujące znaczenie ma tu przebieg opadów i temperatury oraz czynniki ekologiczne, których natura nie jest jeszcze znana. Rok 2015 został zapisany w tabeli urodzajów słabych, gdyż nie znamy oficjalnie wielkości skupu, a dotychczasowe informacje wskazują, że po dość upalnym lecie, sezon grzybowy rozpoczął się późno, dopiero w drugiej połowie września i niezbyt obficie (choć lokalne dane sugerują, że zbiory były nienajgorsze).

Tab. 2. Lata „grzybne” jadalnych grzybów leśnych w latach 1945-2015

Table 2. “Fungi” years for edible fungi in Poland in 1945-2015

Wielkość wysypu	Rok
bardzo obfity (skup powyżej 6 tys. t świeżych grzybów)	1962, 1967, 1972, 1974, 1980, 2006, 2007, 2010, 2012
obfity (skup 4-6 tys. t świeżych grzybów)	1952, 1961, 1963, 1965, 1966, 1968, 1970, 1977, 1978, 1984, 1985, 1987, 2004, 2005, 2008, 2009, 2010
średni (skup 2-4 tys. t świeżych grzybów)	1957, 1958, 1960, 1971, 1976, 1979, 1981, 1986, 1988, 1990, 1996, 1997, 1998, 2001, 2002, 2003, 2011, 2013
słaby (skup do 2 tys. t świeżych grzybów)	1945, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1951, 1953, 1954, 1955, 1956, 1959, 1964, 1969, 1973, 1975, 1982, 1983, 1989, 1991, 1992, 1993, 1994, 1999, 2000, 2014, 2015?

Najstarsze wiadomości o zbiorach grzybów

Starosłowiański wyraz „gaba” (grzyb) przeszedł w różnych odmianach do wszystkich nowożytnych języków słowiańskich, a także zapożyczyły go języki niesłowiańskie (litewski i węgierski). Może to pośrednio zaświadczać, że Prasłowianie użytkowali już niektóre grzyby (Klán 1989). W naszym kręgu geograficznym i kulturowym pierwszą pisaną wzmiankę o zbiorze grzybów w celach konsumpcyjnych przynosi powstała około 1004 r. w Pasji Świętego Wojciecha Męczennik: „A kiedy zakończyli nieszporne oficjum, on oddalił się nieco od nich i chodząc tu i tam po leśnych polanach tyle przyniósł smacznych grzybów i ziół, że wszyscy mogli cieszyć się obfitością urozmaiconego posiłku” (Spież 1997). Z kontekstu można domniemywać, że były to smardze, występujące wiosną na terenach łągowych (Grzywacz 1997). O grzybobraniu wspomina także pierwsza czeska kronika, powstała niedługo po 1314 r., kronika Dalimila: „přislověně snadnou práci sběrem hliv rostoucich na stromach” (Klán 1989).

Święta Hildegarda z Bingen stosowała różne grzyby w leczeniu chorych. Współcześnie to przyrodolecznictwo odkrywane jest na nowo (np. Towarzystwo Wiedzy o Grzybach Witalnych z Bingen). Propagowane jest wykorzystywanie grzybów jako elementu terapii holistycznej w medycynie akademickiej oraz naturalnej. W profilaktycznym i terapeutycznym charakterze stosuje się: pieczarkę dwuzarodnikową, pieczarkę słoneczną, uszaka gęstowłosego, czernidłaka kołpakowatego, maczuźnika chińskiego, wrośniaka różnobarwnego, soplówkę jeżowatą, bocznika ostrygowatego, lakownicę lśniącą, żagnicę listkowatą, twarżdziaka jadalnego, żagiew wielogłową czy błyskoporka podkorowego (Habith 2014).

W Statucie Wiślickim Kazimierza Wielkiego oraz w Statucie Warckim Władysława Jagiełły nie ma zawartych regulacji prawnych co do zbiorów płodów runa leśnego. Las był wówczas jeszcze dobrem wolnym, dostępnym dla każdego. Można było każdemu na własne potrzeby wykorzystywać dobra i pożytki leśne niezależnie od praw własności lasów (Grzywacz 2015). Ustawa leśna króla Zygmunta III Augusta z 1567 roku zawiera między innymi wskazówki dla leśników „jako sprawować się mają na leśnictwach i urzędach swoich” oraz wymienia co wolno w lesie poddanym. „A osobliwie według pierwszego dawnego postanowienia i z poddanymi Króla JM. z tych, którzy ku temu leśnictwu przylegli i drwa suche stamtąd brać będą, z każdej włoki osiadłej raz w rok o Bożemu Narodzeniu po jednym groszu litewskiemu, a z dziesięciu wlok osiadłych owsa beczkę i we cztery korcy krakowskich. A ma być wolno poddanym za to brać drwa na opalenie suche i leżące z puszczy Króla JM. k temu grzyby zbierać, rydze, bedłki, snitke, orzechy, barszcz, gdy czemu czas przyjdzie. A panowie leśnicze mają przestrzegać, aby słudzy ich i osocznicy żadnej ciężkości i wymysłów nad ubogiemi ludźmi Króla JM. nie działali”. Zbiory płodów runa leśnego, w tym grzybów, nie były w polskich lasach uregulowane prawnie aż do czasu powołania Dyrekcji Generalnej Lasów Rządowych w Królestwie Polskim w 1816 roku.

Regulacje prawne zbioru grzybów w Polsce doby rozbiorowej

Wydaje się, że do XVIII w. na terenach ówczesnej Polski zbierano grzyby w celach spożywczych niezbyt często i robiła to głównie ludność wiejska, robotnicy leśni i biedota. Na przełomie XVIII i XIX wieku, gdy rozwinęły się badania naukowe z zakresu botaniki oraz systematyki i geografii grzybów w Europie i w Polsce, zainteresowanie grzybami znacznie

wrosło. Jeszcze ks. Kluk w znakomitym „Dykcjonarzu roślinnym” wspominał o grzybach niewiele i to zwykle niezbyt pochlebnie. Mimo generalnie niewysokich ocen grzybów jako produktów spożywczych, musiał następować wzrost zbiorów, spożycia, handlu oraz zatruc grzybami, bo na początku XIX w. w Polsce pojawiły się pierwsze regulacje prawno-administracyjne dotyczące zbioru grzybów. Wynikały one także z zabiegów o wzrost dochodu z lasów prywatnych i państwowych. W wydanym przez Komisję Rządową Przychodów i Skarbu w 1823 r. akcie „Urządzenie Manipulacji i Rachunkowości leśney” w art. 123 czytamy, że „dochód z zbioru mchu, grzybów będzie pobierany albo za ogólnymi umowami, albo ze szczególnymi assygnacjami dla pojedynczych osób na cały rok służącymi, taxa zaś stanowioną być ma od osoby. Assygnacje te okazywane będą na każde żądanie Podleśnym, a w końcu roku przez nich odbierane i w kontrolę zapisane być mają”. Oznacza to, że już przed blisko 200 lat w lasach rządowych na zbiór grzybów przez pojedyncze osoby należało mieć zgodę poprzez wykupienie asygnaty na dany sezon. Podobne regulacje znajdujemy w austriackiej „Ustawie lasowej” z 1852 roku, obowiązującej w Królestwie Galicji i Lodomerii oraz w Wielkim Księstwie Krakowskim. W wydaniu polskim czytamy: „Zbieranie soków z drzewa (żywicy, terpentyny, soku brzoźowego i jaworowego), owoców leśnych (nasienia leśnego, płonek, jagód), grzybów i czeru, spróchniałek, tudzież kopanie korzeni, bez przyzwolenia właściciela lasu (rządowego, gminnego i prywatnego) jest zabronione i będzie karane”. W załączniku D do ustawy pt. „Zasady według których taryfa wynagrodzenia szkód leśnych ma być sporządzoną i szkoda wynagrodzoną” jest dokładny opis sposobów i wysokości kar pieniężnych za zbiór grzybów bez zezwolenia i wykupionej asygnaty.

Wzrastające zbiory grzybów, przy niskim poziomie wykształcenia społeczeństwa, powodowały jednak wzrost zatruc, stąd zaczęły się ukazywać rozporządzenia zawierające wykazy gatunków dopuszczonych do handlu na targowiskach miejskich. Taki spis grzybów zawarto w 1818 roku w gazecie „Korespondent Warszawski”. Przygotowany został przez prezydenta miasta Warszawy w konsultacji z Radą Lekarską i wymieniał 10 rodzajów grzybów jadalnych (pisownia oryginalna): pieczarka pospolita, pieczar, rydz, gołąbek, chrząszcz, grzyb, podgrzybek, smardz, kozia broda, trufla oraz 2 gatunki trujące: muchar czyli muchomor czerwony i czartopłoch. W stosunku do obecnej wiedzy i zwyczajów amatorów grzybobrania jest to spis bardzo skromny, nie zawiera tak pospolitych grzybów jadalnych jak: kurka, gąski, koźlarze, maślaki, kanie, opieńki, sarniaki, kolczaki, bocznik, twardzioszek, płachetka i inne. Większe zdziwienie wywołuje brak w wykazie najgroźniejszych grzybów trujących, muchomora sromotnikowego (zielonawego), strzępiaków, wieruszek, zasłonaków, i innych. Muchomor czerwony jest grzybem halucynogennym, zatrucia śmiertelne są niezwykle rzadkie, a czartopłoch nie występuje już w oficjalnym i regionalnym nazewnictwie grzybów, jest to zapewne gołąbek wymiotny lub także inne gołąbki o czerwonej barwie kapelusza, służące wówczas do celów magicznych (wieszany przed wejściem do chałupy na wsiach „wypędzał złe duchy”).

Regulacje prawne dotyczące zbioru grzybów w okresie międzywojennym

Wspomniane regulacje prawne, nieco inne w poszczególnych zaborach, trwały na ziemiach polskich aż do 1918 roku. Po odzyskaniu niepodległości zachowano zasadę odpłatnej możliwości zbioru grzybów w lasach (Rozporządzenie... 1928; Dekret... 1936). Zbiór

grzybów w lasach państwowych dozwolony był za wykupem u leśniczego asygnaty, tzw. „biletu na prawo zbierania grzybów, owoców leśnych i traw” o wartości 2 zł za sezon od osoby. W lasach dużej i średniej wielkości prywatnej ceny asygnat były zróżnicowane lub też zbiór był bezpłatny w ramach poszanowania dawnych umów serwitutowych między dworem a mieszkańcami wsi. Brak asygnaty (pozwolenia na zbiór) groził mandatem. Ustawa o szkodnictwie leśnym (1937) w art. 10 stanowiła, że „kto w cudzym lesie zbiera korę, wióry, darń, trawę, wrzos, mech, ściółkę, grzyby, jagody, owoce lub zioła podlega karze grzywny do 10 złotych”. Taka grzywna dla mieszkańców biednych i przeludnionych wsi była bardzo dotkliwa. Nielegalne zbieranie grzybów, jagód i innych płodów leśnych było przedmiotem licznych sporów i zatargów oraz „nienawiści” mieszkańców wsi w stosunku do służby leśnej. Opisane są liczne przykłady zachowania się w sytuacjach konfliktowych służby leśnej i wiejskich kobiet, które najczęściej zbierały grzyby w lasach (Muszyński 2006, Grzywacz 2015).

Współczesne regulacje prawne

Po II wojnie światowej, nacjonalizacji przemysłu oraz upaństwowieniu lasów, zezwolono społeczeństwu na swobodny zbiór płodów runa leśnego. Był to jeden z argumentów politycznych ówczesnych władz, że własność wspólna służy całemu społeczeństwu i że lasy państwowe mogą być użytkowane w ustalonym zakresie przez wszystkich. Był to jeden z „przywilejów” socjalistycznego ustroju państwa.

Ustawa o lasach (1991) stwierdza w art. 27: „Lasy stanowiące własność Skarbu Państwa są udostępniane, z uwzględnieniem zakazów zawartych w art. 26 i art. 30, do zbioru płodów runa leśnego: 1) na potrzeby własne, 2) dla celów przemysłowych, z zastrzeżeniem ust. 2 i 3. Zbiór płodów runa leśnego dla celów przemysłowych wymaga zawarcia umowy z nadleśnictwem. Nadleśniczy odmawia zawarcia umowy, w przypadku, gdy zbiór runa leśnego zagraża środowisku leśnemu. Lokalizowanie pasiek w lasach stanowiących własność Skarbu Państwa jest nieodpłatne. Minister właściwy do spraw środowiska określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady ochrony i zbioru płodów runa leśnego oraz zasady lokalizowania pasiek na obszarach leśnych”. Z kolei ustawa o ochronie przyrody (2004) w art. 15 zabrania zbierać grzyby, za wyjątkiem miejsc wyznaczonych w parkach narodowych i rezerwach przyrody. Wyjątkiem od tej zasady jest Park Narodowy Borów Tucholskich ze względu na trwałe tradycje zbioru grzybów na tych terenach (np. zakłady w Brusach) oraz wyznaczone fragmenty Białowieckiego Parku Narodowego w rejonie Hajnówki. Przepisy dotyczące obronności kraju zabraniają, ze względów bezpieczeństwa, przebywania i zbioru grzybów na ternach poligonów wojskowych.

Z licznych obserwacji wynika, że na niektórych terenach nawet w latach dobrych urodzajów, występowanie grzybów jest słabe. Ma to miejsce na ubogich siedliskach leśnych (piaski luźne), w lasach nadmiernie nawodnionych (bagna, mokradła, olsy), w górach, na granicy występowania lasu, w lasach okręgów przemysłowych i wokół aglomeracji miejskich, w lasach gęstych, ciemnych, o niedostatecznym nasłonecznieniu dna lasu, ale także w lasach o bogatym runie, o zadarnionym poszyciu czy w drzewostanach i zaroślach robiniovych oraz w lasach, w których występuje dużo jałowców (Grzywacz 1990).

Rozporządzenie Ministra w sprawie szczegółowych zasad ochrony i zbioru płodów runa leśnego oraz zasad lokalizowania pasiek na obszarach leśnych (1998) stanowi, że zbiór pło-

dów na potrzeby własne dopuszczalny jest w lasach nieobjętych stałym lub okresowym zakazem wstępu; skup płodów runa może być prowadzony jedynie od osób fizycznych i prawnych, na podstawie umowy z nadleśnictwem na dokonywanie zbioru dla celów przemysłowych; dopuszcza się wyłącznie zbiór owocników grzybów jadalnych bez oznak rozkładu. Rozporządzenie to, mimo że w tytule ma sformułowanie „w sprawie szczegółowych zasad”, jest bardzo ogólne i powtarza ustalenia w zakresie grzybobrania zawarte w Ustawie o lasach (1991). W niektórych krajach (np. w Niemczech, Austrii, Szwajcarii) regulacje prawne dotyczą prawidłowych sposobów zrywania owocników grzybów, zalecanych ilości zbioru np. koszyk na osobę mieszczący 2-5 kg świeżych grzybów itd. W Polsce podczas prac przygotowawczych do projektu ustawy o lasach były propozycje wprowadzenia takich regulacji, między innymi ogólnodostępnych „kart zbieracza runa leśnego”, ale pomysły te pozostały tylko licznymi propozycjami i nie znalazły uznania u prawników.

Rozporządzenie w sprawie grzybów dopuszczonych do obrotu lub produkcji przetworów grzybowych, środków spożywczych zawierających grzyby oraz uprawnień klasyfikatora grzybów i grzyboznawcy (2011) zawiera wykaz grzybów dopuszczonych do obrotu lub produkcji przetworów grzybowych, na którym znajduje się łącznie 35 gatunków dziko występujących oraz 9 gatunków uprawnych lub pochodzących z importu, stosowanych w kuchniach śródziemnomorskich i azjatyckich, również na terenie naszego kraju (łuskiak nameko, łuszczak zmienny, pochwiak pochwiasty, trufle (czarnozarodnikowa, letnia, zimowa), trzęsak morszczykowy, twardziak jadalny (shii-take), uszak gęstowłosa (grzyb mun)). W rzeczywistości w skupie, eksporcie i przetwórstwie grzybów występuje znacznie mniej gatunków dziko występujących, niewymienionych w rozporządzeniu. Jest to borowik (prawdziwek), kurka, podgrzybek oraz tylko 4-6% skupionej całej masy świeżych grzybów innych gatunków. Zbiór na użytek własny nie jest sprecyzowany przez Ministra Zdrowia i dokonywany jest na własną odpowiedzialność. Rozporządzenia w sprawie grzybów dopuszczonych do obrotu i produkcji ulegają zmianie w miarę uzyskiwania nowych informacji o właściwościach toksycznych oraz związanych ze zmieniającym się zestawem gatunków grzybów objętych ochroną prawną.

Tab. 3. Akty prawne dotyczące ochrony grzybów wielkoowocnikowych
Table 3. Legal acts concerning the protection of Macromycetes in Poland

Akt	Zakres ochrony	Liczba chronionych gatunków	
		ściśle	częściowo
Rozporządzenie MLiPD z 1983 r.	2 całe rodziny, 10 gatunków	23	
Rozporządzenie MOŚZNiL z 1995 r.	2 całe rodziny, 2 rodzaje, 7 gatunków	24	Wszystkie gatunki
Rozporządzenie MŚ z 2001 r.	23 gatunki	23	Wszystkie wielkoowocnikowe
Rozporządzenie MŚ z 2004 r.	7 całych rodzajów, 45 gatunków	95	1
Rozporządzenie MŚ z 2014 r.	117 gatunków	54	63

Ograniczeniom podczas grzybobrań poddane są gatunki objęte ściśle i częściową ochroną gatunkową. Pierwsze rozporządzenie w tej sprawie ukazało się w 1983 roku, a obecnie

obowiązujące pochodzi z 2014 (tab. 3). Wydaje się, że w miarę coraz bardziej zwiększających się list gatunków chronionych, oddalamy się od tzw. percepcji społecznej. Gatunki te nie są znane, a zakazy i ograniczenia związane z ochroną nie są respektowane. Część gatunków chronionych (np. maślak trydencki, maślak syberyjski, maślak błotny czy też opieńka torfowiskowa) są podobne do pospolicie zbieranych maślaków oraz opieniek i nie są przez przeciętnych amatorów grzybobrania odróżniane. Niektóre chronione gatunki były do tej pory tradycyjnie zbierane (np. dwupierścieniak cesarski, sarniaki, kolczakówki, wilgotnice, wodnichy, mleczaże), stąd też brak wiedzy grzyboznawczej może powodować, że chronione gatunki mogą być zbierane bez świadomości naruszania przepisów prawnych z zakresu ochrony przyrody. Jak wynika z ankiet przeprowadzonych przez Zakład Mykologii i Fitopatologii Leśnej SGGW, przeciętny maturzysta na ogół potrafi wymienić 5-8 gatunków grzybów. Natomiast 60-70% respondentów wie, że grzyby są pod ochroną prawną, ale tylko bardzo nieliczni potrafią wymienić konkretne gatunki grzybów chronionych. Od 1983 roku ilość gatunków chronionych grzybów zwiększyła się pięciokrotnie (tab. 3), co nie oznacza, że aż tak bardzo wzrosło zagrożenie. Ochrona grzybów nie jest przedmiotem nauczania w szkołach, a na uczelniach wyższych na kierunku biologia, leśnictwo, ochrona środowiska realizowana jest tylko w bardzo ograniczonym zakresie.

Podsumowanie

Szczegółowych regulacji prawnych w zakresie zarządzania zasobami grzybów i ochrony grzybowisk w Polsce nie ma. Zbiory dla skupu i przerobu przemysłowego powinny mieć umowy z nadleśnictwami, których się nie realizuje. Nie ma do tej pory zaleceń dla przygotowujących plany urządzania lasu w odniesieniu do ubocznego użytkowania lasu, w tym poziomu i rozmiaru eksploatacji i wykorzystania zasobów runa leśnego. Masowość grzybobrania nie idzie w parze z poziomem wiedzy o grzybach, ich roli w ekosystemach leśnych czy o rozpoznawaniu gatunków jadalnych i trujących. Nikła jest wiedza gdzie grzybów zbierać nie wolno oraz o gatunkach chronionych prawnie. Zagadnienia te powinny znaleźć się w treściach kształcenia w szkołach oraz podczas zajęć z zakresu edukacji leśnej realizowanej przez nadleśnictwa Lasów Państwowych.

Literatura

- Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 30 września 1936 r. o państwowym gospodarstwie leśnym. 1936. Dz. U. nr 75, poz. 533.
- Grzywacz A. 1990. Grzyby leśne. PWRiL, Warszawa.
- Grzywacz A. 1997. Użytkowanie grzybów leśnych – dawniej i dziś. Postępy Techniki w Leśnictwie 63: 42-47.
- Grzywacz A. 2008. Różnorodność biologiczna grzybów w lasach. W: Grzywacz A. (red.). Zasoby przyrodnicze lasów Polski. Wydawnictwo PTL. 23-37.
- Grzywacz A. 2010. Wartość rynkowa zbioru jadalnych grzybów z polskich lasów. Sylwan 152 (11): 731-741.

- Grzywacz A. 2011. Problemy użytkowania i ochrony grzybów w ekosystemach leśnych. W: M. Mańka (red.). Ochrona grzybów w środowisku leśnym. Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego, Poznań. 45-65.
- Grzywacz A. 2015. Tradycje zbiorów grzybów leśnych w Polsce. Stud. i Mat. CEPL, Rogów, 44 (3): w druku.
- Habith U. 2014. Grzyby prozdrowotne. Przyrodolecznictwo z tradycją odkrytą na nowo. Wydawnictwo Dedal, Warszawa.
- Klán J. 1989. Co víme o houbách. Stádni Pedagogické Nakladatelství, Praha.
- Muszyński Z. 2006. Techniki i technologie użytkowania lasu oraz inżynieria leśna. W: Wiśniewski J. (red.). Z dziejów Lasów Państwowych i leśnictwa polskiego 1924-2004. Okres międzywojenny. CILP, Warszawa. 240-284.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej grzybów. 2014. Dz. U. poz. 1408.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 28 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ochrony i zbiorów płodów runa leśnego oraz zasad lokalizowania pasiek na obszarach leśnych. 1998. Dz. U. nr 6, poz. 42.
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 17 maja 2011 r. w sprawie grzybów dopuszczonych do obrotu lub produkcji przetworów grzybowych, środków spożywczych zawierających grzyby oraz uprawnień klasyfikatora grzybów i grzyboznawcy. 2011. Dz. U. nr 115, poz. 672.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o zagospodarowaniu lasów państwowych. 1928. Dz. U. nr 36, poz. 336.
- Spież J.A. (red.) 1997. W kręgu żywotów świętego Wojciecha. TYNIEC Wydawnictwo Benedyktynów, Kraków.
- Ustawa o lasach z dnia 21 września 1991 r. 1991. Dz. U. z 2014 r. poz. 1153 z późn. zm.
- Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. 2004. Dz. U. z 2013 r. poz. 627 z późn. zm.
- Ustawa z 14 kwietnia 1937 r. o szkodnictwie leśnym i polnym. 1937. Dz.U. nr 30, poz. 224.

Andrzej Grzywacz
Wydział Leśny, SGGW w Warszawie
andrzej_grzywacz@sggw.pl